

Мр Добривоје Јовановић
Историјски архив Јагодина

ЗЕМЉОТРЕС У ПОМОРАВЉУ 1893. ГОДИНЕ

Земљотрес се догодио на Велику суботу, 27. марта 1893. године. По обиму је обухватио сву централну Србију, западну Бугарску, Косово и Војводину.

Земљотрес се догодио 27. марта 1893. године у 14 часова и 45 минута. Трајао је 40 до 45 секунди. За кратко време уследио је још један јачи земљотрес. Потреси су се догађали све до вечерњих часова, у размаку од једног сата. Сви су били слабији од првих. Целе ноћи између 27. и 28. марта земља је често подрхтавала. Центар потреса био је углавном на простору између Мораве и Ресаве. По дужини, линија земљотреса простирала се од Свилајнца до села Бељајке. Друга линија потреса била је доста краћа и пресекала је велику линију код села Медвеђе. Општи правац потреса кретао се правцем северозапад – југоисток.

У Јагодини су све зграде од тврдог материјала биле доста оштећене. Сва државна надлештва такође. Земљотреси су се понављали више пута. Због рушења оцака Мите Вељковића, кафеџије из Јагодине, погинуо је Гавра Јовановић, судија Јагодинског првостепеног суда.¹⁹⁰ Највише је страдала државна зграда у којој се на доњем спрату налазила војна команда, а на горњем окружни суд. Доњи спрат, иако је доста напукао, био је употребљив, али је горњи спрат био исељен. Зидови који су окренути приближно истоку и западу испуцали су у свим правцима, док се на зидовима у правцу север – југ налазиле хоризонталне пукотине, које су указивале да су се ти зидови у целини нагињали. Зид окренут према северу у висини таванице одвојио се од зграде за три до четири сантиметара и то према северу. На исту страну падале су и цигле са оцака, не клизећи низ кров. У јагодинској цркви нарочито је испуцао западни зид у разним правцима.¹⁹¹

У државној ади у Ћуприји приликом земљотреса пукла је земља у дужини од око сто метара. Из пукотине је избијала вода и нека маса оловне боје, налик на песак, и маса жуте боје, која је изгледала као пепео. У

---

¹⁹⁰ *Мале новине*, бр. 88, 30. март 1893. године.

¹⁹¹ *Српске новине* од 1. маја 1893. године.

пукотини, на дубини од два метра, налазила се вода. Други јачи земљотрес догодио се у Ћуприји 29. марта у 4 сати и 30 минута, и још један у 14 часова и 40 минута. Последњи удар јавио се 30. марта у 10 часова пре подне. Међу мештанима је завладао страх услед преношења гласова да ће испод Ћуприје да избије вулкан. Није било ниједне зграде која није била оштећена. Црква је сва испуцала. Окружно начелство је постало неупотребљиво, нарочито други спрат. Фасцикле у архиви падале су из западних и јужних рафова, а из источних и северних нису. Каса је била окренута супротно од казальке на сату. Цигле са оцака падале су директно на земљу према северној страни. Још недовршена школска зграда напрсла је на једном месту. Многи димњаци су падали. У Ћуприји су две мачке угинуле. Једна је била скотна, а друга је скочила са мале висине, али је после неколико дана угинула.¹⁹²

Земљотрес је погодио Свилајнац истог дана у 15 часова и нанео много штете. Готово су све куће биле оштећене, нарочито оне од тврдог материјала. Такође су и сви димњаци падали. Зидови су махом пуцали правцем северозапад-југоисток. Димњаци су углавном падали према северозападу. Кров са једне високе нове зграде, која се није срушила, такође је пао према северозападу на једну суседну кућу и срушио је. Догодио се један смртни случај. Становништво чије су куће попуцале боравило је у по двориштима, а неки и у брдима.

Прве пукотине јавиле су се на друму од Марковца према Свилајнцу, широке један до два сантиметара. На неким местима, кроз те пукотине избијала је вода измешана са песком. Правац пукотина кретао се правцем северозапад-југоисток, а неке су са тим правцем чиниле прав угао. Дужина и једних и других пукотина износила је више стотина метара. Песак, који је избијао из пукотина, био је зеленкасто сиве боје, а у малој количини, углавном на два-три места, црвенкасто жуте боје. У непосредној околини Свилајнца настале су многобројне пукотине и биле су ширине од 10 до 15 сантиметара и избачени песак био је обилнији. На месту где је земља пукла, вода је шикљала у вис 30 до 50 сантиметара. У Свилајнцу се на једном крају појавио нов извор са великом количином воде, али је то трајало кратко време. У многим бунарима вода је нарасла замутивши се, а после кратког времена поново је спала на ранију висину. Међутим, неки бунари су се напунили песком и сасвим пресушили. То је трајало око два сата. Пукотине су се поново спојиле. Поред пуно слабијих потреса, још један јачи потрес догодио се 28. марта у четири сата ујутру и трајао је око две секунде.¹⁹³

---

¹⁹² *Мале новине*, бр. 108, 19. април 1893. године.

¹⁹³ *Мале новине*, бр. 94, 6. април 1893. године.

У Левчу се такође осетио земљотрес, али није нанео штету, а није било ни људских жртава. Још један слабији земљотрес се осетио истог дана у 20 часова и 20 минута.

У Великом Поповићу и Медвеђи већи број кућа је био порушен, а мештани су се раселили по брдима. У Великом Поповићу штета је била највећа. У Медвеђи су се на више места појавиле дугачке и узане пукотине, из којих је излазио црвени песак. Куће од тврдог материјала су биле више оштећене него у Свилајнцу. Црква и школа биле су сасвим неупотребљиве. У сеоској речици вода је неколико минута била сасвим усахла после потреса, али се опет појавила. Са бунарима је био исти случај као у Свилајнцу. Први јачи земљотрес у Медвеђи догодио се још 1. марта. Тада су два димњака оборена. Срески начелник је преузео мере да се спрече крађе. У Горњој Ресави није било куће на којима нису оштећени кровови или димњаци. Многе жене, које су спремале храну за Ускрс, биле су повређене рушењем оцака, од којих су неке и умрле. Народ је живео под ведрим небом све док потреси нису престали.¹⁹⁴

На манастиру Манасији отворене су неке старе пукотине на источној страни, а од нових штета догодио се пад горњег перваза са средњег кубета, који је незнатно оштетио кров. Са манастирских кула на више места попадао је камен. Главни улаз био је готово затворен.

Један сељак из Купиновца, који је у очи Ускрса био у Свилајнцу, враћајући се кући затекао га је земљотрес између Луковице и Седлара у пољу. Ту је пронађен мртав, без икакве повреде на телу.

Једна воденица у атару села Медвеђе се срушила. Кров је пао, а под се урушио. Власник те воденице из Роанде угруван је и после осам дана умро. Један човек, који је млео кукуруз, остао је на месту мртав, а воденичар је кроз под пропао у воду и остао је жив.

У селу Балајнцу, на једну жену док је дојила дете пао је зид. Она је после неколико сати издахнула, а дете је испод ње остало неповређено.

Земљотреси су се поновили и 10. априла. Први се догодио у 9 сати и 10 минута, а после пет минута други, много јачи. Сутрадан у 12 сати у подне догодио се слабији земљотрес, а у 17 часова и 30 минута много јачи. Током 12. априла није било земљотреса, осим што се чула нека тутњава из дубине земље.

Током ноћи између 12 и 13. априла догодила су се два земљотреса. Није било јаких потреса 13 и 14. априла, а 15. у 7 сати ујутру догодио се јак земљотрес праћен јаком тутњавом. После пет минута догодио се још један слаб потрес, а касније и више мањих потреса.¹⁹⁵

---

¹⁹⁴ *Српске новине*, од 23. априла 1893. године.

¹⁹⁵ *Мале новине*, бр. 108, 19. април 1893. године.

Према извештају Геолошког завода, нарочито је истакнуто да земљотреси нису били вулканског порекла. То је било упућено највише житељима око Мораве, који су страховали да из земље може избити ватра или врела вода. Многобројне пукотине, које су се услед земљотреса створиле, нису биле дубоке, а песак који је покуљао из њих само је био из највиших речних наноса. Исто тако, није била оправдана бојазан да из земље може покуљати силна вода, јер у земљи нема великих резервоара, већ је та вода која је истицала била површинска, односно бунарска вода.

Није се веровало да могу да се десе јачи земљотреси од досадашњих и да се појаве нове опасности. Такви потреси су се јављали на Балканском полуострву у појединим периодима, али увек без тежих последица. При оваквим земљотресима није било велике опасности за људске животе, осим при рушењу зграда већ склоних паду. Ради веће сигурности, требало је поправити или срушити оштећене кровове и димњаке, који су оштећени у првом земљотресу.¹⁹⁶

Јелена Авакумовић, кћерка Јована Авакумовић, формирала је фонд за пострадале од земљотреса. Преко њеног изасланика Алексе Стефановића, двоје грађана Јагодине добило је помоћ из овог фонда. Према извештају Суда општине јагодинске, помоћ су добили: Јелена, удовица Проке Митровића у висини од 232 динара, и Андра Бошковић, пушкар, 233 и ½ динара.¹⁹⁷

---

¹⁹⁶ *Одјек*, бр. 69, 17. април 1893. године.

¹⁹⁷ *Српска застава*, бр. 140, 7. јул 1893. године.